כותבת שאמרו בגרעינתה או בלא גרעינתה בעי רב א)אשי עצם כשעורה בקליפתה או בלא קליפתה בלחה או ביבשה רב אשי לא מבעיא ליה הא דרב פפא גסה איתמר כל כמה דגסה °רב פפא לא מבעיא ליה הא דרב אשי לחה שבולת מיקרי שלא בקליפתה ב)אושלא מיקרי אמר ג)(רבא) אמר רב יהודה כותבת הגסה שאמרו יתירה מכביצה °וקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה בציר מהכי לא מיתבא דעתיה מיתיבי ד)מעשה והביאו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרבן גמליאל שתי כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה ה)ותני עלה לא מפני שהלכה כך אלא שרצו להחמיר על עצמן ו)וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו

הא

בגרעינתה או שלא בגרעינתה. והא דקתני מתניתין וכגרעינתה מיבעיא ליה היכי קאמר כמוהו וכגרעינתה יחד או דלמא הכי קאמר כמוה (א) כגרעינתה: **אושלא קרי לה.** הלכך יבישה בקליפתה הוא דמקרי' שעורה: **קים להו לרבנן וכו'.** ואע"ג דכל שיעור אכילת איסור בכזית היא הני מילי היכא דכתיב' אכילה אבל הכא אשר לא תעונה כתיב ז) וכל כמה דלא מיתבא דעתיה ענוי הוא: **נטלו במפה ואכלו וכו'.** שלשה קולין נהג בו אחת שלא נטל ידיו אלא במפה כרך ידיו משום אניות הדעת וחוץ לסוכה אכלו ולא בירך אחריו:

הא

והאי דלא קתני גבי קב אי נכנס בו לעזרה אם לאו כדקתני גבי סמיכות יש לומר מילתא דפשיטא היא שאין נכנסין בו לעזרה כיון דלא צריך ליה כולי האי אי נמי כיון דגבוה מן הקרקע ואינו מנעלך מילתא דפשיטא היא דנכנסים בו ולפרש"י יש ראיה להתיר למי שנכווצו גידי שוקיו לילך במקלות בשבת דהיינו סמוכות שלו דכולי עלמא יוצאין בהן בשבת ואפי' לפי' הרב פור"ת יש ראיה להתיר דמפרש סמוכות שלו ששתי רגליו על הסמוכות ואי אפשר לו לילך בלא מקלות ואפי' הכי לא אסר להו ועוד יש ראיה מסיפא דקתני כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ופירש"י מי שנכווצו גידי שוקיו או גידי ירכותיו נותן עגבותיו בקב ויושב בו וקושר הקב בגופו ויש לו שני ספסלים קטנים בשתי ידיו ונשען עליהם ונדחף בהן והספסלים לא הוצרך התנא להזכיר שהרי אינו יכול לילך בכסא בלא ספסלים ויוצאין בכל אלו בשבת והא דקתני אין יוצאין בהן בשבת היינו בסמוכות שלו דהיינו סמוכות של עור או של עץ שעושה לרגליו התלויין באויר ואינן נוגעין לארץ ופעמים נסמך עליהם בקרקע גבוה ולכך אין יוצאין בהן בשבת לפי שאין צריך לו אי נמי זימנין דמשתלפי לפי שאין נוגעין בארץ ואתי לאיתויינהו אלמא דספסלים שבידיו מותר לצאת בהן והוא הדין למקלות וגם ר"ת התיר לאחד שכווצו גידי שוקיו לצאת במקלות לרשות הרבים:

כותבת הגסה בגרעינתה או שלא בגרעינתה. פירש"י אינו מיושב דמאי קא מיבעיא ליה אי שלא בגרעינתה קאמר והאנן כגרעינתה תנן ואי מספקא ליה אי וכגרעינתה ממש קאמר או דילמא או כגרעינתה כמו תלן ועשה מאמר דפרק ר"ג (יבמות דף נ.) דהוי פירוש תלן או עשה מאמר ואם כן כותבת הגסה דרישא היינו בלא גרעינתה מ"מ מאי מספקא ליה תפשוט דעל כרחך וכגרעינתה קתני דבתרוייהו משערינן דאי או כגרעינתה מכדי לא שוו להדדי דאי אפשר לצמצם שיהו שוין כותבת בלא גרעין וגרעין בלא כותבת (ב) ואם כן לימא השיעור הפחות חייב וכ"ש אי אכל שיעורא רבה ונראה לי לפרש דמיבעיא ליה כותבת הגסה דקתני היא וגרעינתה דהיינו כותבת כברייתה עם הגרעין וכגרעינתה דקתני היינו פירוש ועוד גרעין אחר בלא כותבת דהוו תרי גרעינין וכותבת או דילמא כותבת הגסה דקתני בלא גרעין משמע וכגרעינתה היינו גרעין שבאותו כותבת ותו לא ובערוך פירש בערך כותבת בשם רב נסים גאון ז"ל גרס בגמרא דבני מערבא א"ר יוסי זאת אומרת שהוא צריך למעך את חללה פי' שאם לא כן ליתני כמוה וכגרעינתה וכחללה והכין כרירא דמילתא כי הכותבת הגסה אינה דבוקה בגרעינתה אלא יש בין גרעינתה לגופה חלל ולהכי איצטריך למיתנא ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה לאומרא דלא תטעי ותשער כמוה שלימה דנפיש שיעוריה אלא מכי אכיל כמוה וכגרעינתה בלחוד בלא חללה מיחייב והיינו דאמר ר' יוסי זאת אומרת צריך למעך חללה כדי שידבק גופה של כותבת בגרעינתה ולא ישאר בה חלל ובתר הכין משערין בה אכילה של יום הכפורים משום הכין איצטריך כמוה וכגרעינתה למעוטי חללה עכ"ל והיינו דקא מיבעיא ליה הכא בגרעינתה דהיינו לאחר שנתמעך חללה או שלא בגרעינתה פי' כברייתה ממש קודם שנתמעך חללה: **נטלו** במפה. בפרק הישן (סוכה דף כו:) פרש"י משום נקיות ובתוס' פי' כן דר' צדוק כהן הוה כדמוכח בפרק מי שמתו (ברכות דף יט:) ובפרק כל פסולי המוקדשין (בכורות דף לו.) והיה אוכל על טהרת תרומה וידים שניות ופוסלין את התרומה אפילו פחות מכביצה מקבל טומאה: **ולא** בירך אחריו. סבר ליה כרבי יהודה דלקמן בשמעתא דדריש ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה דהיינו כביצה ונראה לר"י דהלכה כרבי מאיר דאמר בכזית מדאמר פרק כילד מברכין (ברכות דף לח:) אמר ר' חייא בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל כזית ובירך עליו תחלה וסוף ועוד אומר בפרק שלשה שאכלו (שם דף מח.) לעולם אינו מוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ובירושלמי משמע ח)דכברייתא לא בעינן כזית דאפילו פרידה אחת של ענב או של רימון טעונה ברכה לפניה ולאחריה דגרסינן בירושלמי בר"פ כילד מברכין ר' ט)חייא נסב זיתא ובירך עליה לפניו ולאחריו והוה רבי חייא בר' אבא מסתכל ביה אמר ליה בבלאה מה את מסתכל בי לית לך כל שהוא ממין שבעה טעון ברכה לפניו ולאחריו אית ליה למה צריכא ליה מפני שגרעינתו ממעטתו מה עביד ליה ר' יוחנן משום בריה מילתא דר' יוחנן אמרה כן אפי' פרידה אחת של רימון שהיא טעונה ברכה לפניה ולאחריה ובגמרא דידן איכא כי האי עובדא פרק כילד מברכין (שם דף לט.) דאמר רבי חייא אני ראיתי רבי יוחנן שאכל זית מליח ובירך עליו תחלה וסוף אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא היכי בירך רבי יוחנן אזית מליח כיון דשקלתא לגרעינתה בצר ליה שיעוריה אמר ליה מי סברת כזית ביזוני בעינן כזית גדול בעינן והוא זית דאתא לקמיה דר' יוחנן זית גדול הוה דאע"ג דשקליה לגרעינתה פש ליה שיעוריה והשתא אי עובדא דגמרא דידן היינו ההוא עובדא דירושלמי אם כן פליג הירושלמי אגמרא דידן י)[אבל שמא שני מעשים היו והיא דירושלמי היה זית שלם ואכלו עם הגרעין דהוי בריה אבל ההוא דתלמוד שלנו] לא הוה בריה דלא הוה ביה גרעין וצ"ל סתם זית מליח בלא גרעין הוא ולא הוה בריה ולכך הוצרך לתרץ דגדול הוה וזית דירושלמי זית קטן מזית ביזוני הוה והרוצה להוציא עצמו מספיקא צריך שיאכל כזית אפילו מדבר שהוא בריה ודווקא לענין ברכה של אחריו אבל לפניו מברך אפילו בפחות מכזית בכל דבר דלפניו לא בעינן שיעורא דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה כדמשמע מהאי עובדא דרבי צדוק דלא בירך אחריו הא לפניו בירך ואמר בירושלמי ר"פ כילד מברכין כל שאומר אחריו שלש ברכות אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ המיזון הרי פחות מכזית מעתה דאין אומר אחריו ג' ברכות מעתה לא יאמרו לפניו המוציא כו' אמר רבי אחא בר יעקב לשאר מינין נצרכה פירוש לא אתא לחלק בין דבר שיש בו כשיעור לדבר שאין בו כשיעור אלא אתא לחלק בין פת לשאר מיני מאכל של ה' המינין כגון מעשה קדירה שאין אומר אחריו ג' ברכות וכן כוכא דארעא ופת הבאה בכיסנין כי לא קבע סעודתיה עלויה ופת אורז שאין מברכין עליהן המוציא כיון דאין מברכין אחריהן ג' ברכות ואע"ג דבריש כילד מברכין (שם דף לה.) נפקא לן ברכה לכתחלה בק"ו מבסוף כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן מכל מקום לא שייך למימר דיו ומשהו מברך עליו תחלה אע"ג דלא מברך עליו בסוף דהאי קל וחומר ליתיה אלא גלוי מילתא בעלמא דברכה לפניו לאו דאורייתא כדתנן פרק מי שמתו (שם דף כ:) בעל קרי מברך על המזון לאחריו ואין מברך לפניו וכן בפרק היה קורא (שם דף טו.) תניא הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית אוכלין פתן ואין מברכין לפניהם אבל מברכין לאחריהן שתי ברכות ולענין שתיה כ)נראה שמברכין אכזית יין לאחריו על הגפן ועל פרי הגפן אע"ג דגבי יום הכפורים משערי' במלא לוגמיו לא ילפינן להו מהדדי תדע דלענין אכילה ביום הכפורים משערין בכותבת ולענין ברכה בכזית כרבי מאיר כדמפרש ואיכא למאן דאמר בפרק ערבי פסחים (פסחים דף קז.) דלענין קידוש לא בעי מלא לוגמיו הכי נמי לענין ברכה לכולי עלמא לא גמרינן מיום הכפורים ומיהו קצת היה נראה לדקדק דמודה רבי מאיר לענין שתיה דבעי כביצה דלקמן דריש רבי מאיר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ור' יהודה דריש אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו כביצה אלמא דלשון שביעה הוי כביצה ואם כן ר' מאיר דדריש ושבעת לשתיה בעי כביצה ושמא יש לחלק בין שביעה דאכילה לשביעה דשתיה דשביעה דשתיה הוי פחות מכביצה דכל הני שיעורי הוו מדרבנן כדמוכח פרק מי שמתו (ברכות דף כ:) דקאמר הכא במאי עסקינן דאכל שיעורא דרבנן פי' כזית או כביצה דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה והא דאמרינן בפרק שלשה שאכלו (שם דף מח.) שמעון בן שטח לגרמיה הוא דעביד להוציא אחרים עד שיאכל

מסורת הש"ס

א) [ברכות מא.], ב) [גי' הערוך אושלא], ג) [צ"ל רבה], ד) סוכה כו:, ה) [עיין תוספות עמוד ב' ד"ה לא מפני שהל' כך וכו' עד סוף הדיבור נראה שלא היה בנירסתם שתי תיבות הללו ותני עלה], ו) [חולין קז.], ז) [ויקרא כג], ח) צ"ל דכברייתא, ט) ס"א רבי יוחנן, י) רש"א, כ) [ועי' תוספות ברכות מט: סד"ה רבי מאיר].

גליון הש"ס

גמרא ר"פ לא מיבעי ליה הא דר"א. עי' תבואת שור יו"ד סי' לג סק"ס: שם וקים להו לרבנן. עיין ר"ה דף יג ע"א:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בגרעינתה כו' או דילמא ה"ק כמוה או כגרעינתה: (ב) תוס' ד"ה כותבת כו' וגרעין בלא כותבת אם כן לימא דבשיעור הפחות:

תוס' ישנים

שעם דאוי לאלוין י"ל דספס נקטה והכא נמי א"נ שהוא דשעם ישראלה היא כי היכי דאמרינן התם גבי תוק דאינו מגין כעץ ופסול מה"מ לחליצה לר' מאיר אי נמי הכיא דסנדל של שעם לא קאי רמי בר חמא לפרוכי עלה דלא מיפרלא במסקנא כי אתא א) רב לפלוגי בין של עץ להני דלעיל ור' יהושע בן לוי ואמי דלא כר"מ אי נמי י"ל דכל הני אמוראי דלעיל כר' יוחנן בן נורי דפסיל סנדל של עץ לחליצה ודלא כר' מאיר וקושיא דרמי בר חמא דמותיב עלייהו משני עלה אביי ולא אתא רבא לפלוגי עלה במסקנא בין קב הקיטע ובין סנדל של שעם והיאמי והולא ודיקולי אלא לפטור מירוצו של אביי ולהוכיח כי מה שמותר שעם וכל האי משום דהלכתא כר' יוחנן בן נורי ולא הוצרך לפרש כר"י בן נורי הוא דפרי דכיון דספר שיטיא דאביי שמע מיניה כרבי יוחנן בן נורי הוא דפרי ומיהו מקרי רבנן בפרק מצות חליצה משום דהייתו לא הודו לו ב) דר' עקיבא ומיתני בלשון רבים. מ"ר. אך קשה לי לפי זה משמע דהלכה כרבי יוחנן בן נורי ולעיל פרי"י דהלכה כר"מ משום דסתם לן כוותיה גבי חליצה: כל מידי דאית ביה רבימא ליונקא לא גזור ביה רבנן. והייתו לחולה ופיכה דאמר ר' יוחנן (חולין דף כד:) ג) שמן ומחין שסכתני אמי בילדותי עמדו לי בזקנותי: מתני' מני ר' חנניא בן תרדיון היא כו'. ואיפלוגו רבנן עליה דר' אליעזר: המלך והכלה ירחצו פניהם כו'. לאו לאיפלוגי אדרבנן אתא [אלא] אתנא קמא דמיירי אפילו לרבי אליעזר אבל [במתני'] פליגי רבנן אכולהו כמו שאמר בהדיא בירושלמי והכי קאמר דמתני' רבי חנניא בן תרדיון הוא דפרי ליה משום רבי אליעזר ות"ק דידיה אסר ליה אפי' לרבי אליעזר אבל כ"ע מודו מיהא [דלרבנן] אסור אם כן אסור לכלה לרחוץ פניה דרבי אליעזר שמותי הוא ולא סבירא לן כוותיה והא דבעי מאי טעמא אדר' אליעזר קאי ואע"ג דלא מפרש מאי טעמא דרבי אליעזר משום דעליה קא מהדר וכן נראה דאין לנו לומר שחולק הירושלמי על תלמוד שלנו כיון שאנו יכולין ליישבו אבל מדבעא מיניה רב מרבי חייא עד איתת מיקריא כלה משמע שהיה שואל לענין זה אלמא הכי הלכתא ורפיא בידי אם מותר לכלה לרחוץ פניה מהני טעמי דפרישית: (ע"כ שייך לעמוד הקודם):

כותבת גסה שאמרו כמוה וכגרעינתה. תימה לי מאי קמיבעי ליה יותר משאר מקומות דתנן שיעור זית

מוסף רש"י

אוכל פחות מכביצה. מאכל פחות מכביצה (סוכה כו:). **נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו.** לא נטל ידיו אלא כרך במפה ידיו משום נקיות, דקסבר פחות מכביצה לא בעי נטילת ידים ולא בעי סוכה ולא בעי ברכת המזון לאחריו, דדריש כר' יהודה (ברכות מט.) ואכלת ושבעת וברכת, אכילה שיש בה שביעה, והיינו כביצה, אבל לפניו ככל דהו בעי ברכה, שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה (סוכה שם).

רבינו חננאל

האוכל ביום הכפורים ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה חייב, ושקלי וטרו ופשוטה היא.

תוס' ישנים (המשך)

ובפרק כילד מברכין (ברכות דף לח:) אמרינן [כיון דשקיל] לגרעיניה כו' ופשיטא ליה שם דכגרעינתה נמי בעינן וי"ל דמיבעיא ליה משום דקתני כמוה וכגרעינתה דמשמע ליה כמוה לבד או כגרעינתה לבד אבל גבי זית לא תנן הכי וא"ת א"כ מדלא תנן הכי אלא הכא תיפשוט דכמוה או כגרעינתה דוקא קאמר יש לומר שאני זה אומר בירושלמי צריך למעך את חללה והכי מיבעי ליה מי אמרינן כמוה או כגרעינתה דוקא או דילמא כמוה וכגרעינתה כמו בזית בעינן והא דתני ליה הכא משום דבכותבת צריך למעך חללה והאי לא שייך גבי זית וא"ת ואמאי לא בעי בעלמא גבי זיתים וגרוגרות בלחין או ביבשין וי"ל דזיתים אין אלא לחים וגרוגרת נמי אינה מתייבשת כל כך א"נ מיבעיא ליה משום דהכא דייק אי בלא גרעין קאמר בעי נמי אי ביבשה קאמר אי נמי כותבת משמע ליה לחה ד) וזית וגרוגרת לא משמע ליה אלא יבשה. כנ"ל: ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו. אבל לפניו בירך ואע"ג דלית ליה כמ"ד עד כביצה ולא סבירא לן כוותיה כמו שאפרש מ"מ נהא קי"ל כוותיה דלפניו צריך לברך ואפילו אין בו כשיעור דטעמא דאסור ליהנות מן העולם כו' ואמרינן נמי בירושלמי דכילד מברכין כל שאומר אחריו ג' ברכות טעון לפניו המוציא מיתיבי הרי פחות מכזית דאין אומר אחריו ג' ברכות מעתה לא יאמרו לפניו המוציא א"ר יעקב בר אחא לשאר מינים נצרכה פירוש לשאר [מיני מאכל כשלא קבע סעודתיה] עלייהו שאין אומרים אחריו ג' ברכות אין אומר לפניו המוציא לחם מן הארץ כהא דקאמר בנדה (דף נב.) לאיתויי רימני שטעונין ברכה לפניו ואין טעונין ברכה לאחריו. מ"ר: פחות מכביצה כו'. נראה לרבי דאין הלכה כרבי יהודה דבעי לקמן (ע"ב) ובברכות (דף מט.) שיעור כביצה לענין ברכה וכן לר' צדוק דהכא במסקנא ובסוכה אלא קיי"ל כר"מ דאמר בכזית ואע"ג דאמרי' במי שהוציאוהו (עירובין דף מו:) רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה הכא הלכה כר"מ דקים ליה לרבי יוחנן בשיטתיה דאמר בפ' כילד מברכין (ברכות דף לח:) אני ראיתי את רבי יוחנן שאכל כזית מליח ובירך עליו תחלה וסוף ואמרי' נמי התם (דף מח.) אין מוציא רבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ובמקום שנהגו (פסחים דף קג:) איכא למאן דאמר מוחלפת השיטה על האי דפריך ממשנה דלקמן על הסיפא דמקום שנהגו ועד כמה מחזרין כו' ואי הייתו [אומרים דמוחלפת] הך דהכא אמי שפיר דרבי יהודה אית ליה כזית ואפילו למאן דלא מחליף לה התם מ"מ ה) הכי פסקינן דלא אשכחן דפליגי

א) נ"ל רבה. ב) נ"ל לר"ע. ג) [ושם איתא ר' חנינא]. ד) נ"ל וייבשה. ה) נ"ל אמאי פיסקא לא אשכחן.